

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו נ ת ב פ ר ש ת ה ש ב ר ע
ערוכים בידי נחמה ליכוביץ
שנת התשע-עשרה

בלק (וש"ך)

כ"ד י' - י"ח

א. משאלות כלליות

(1) אברבנאל מקשה: למה בשתי הנבואות הראשונות (כ"ג ז' - י'; כ"ג י"ח - כ"ד) לא באר בהם בלעם לא טמו ולא שם אביו ולא שהוא נביא, אמנם בשתי הנבואות האחרונות (כ"ד ג' - ט'; כ"ד ט"ו - כ"ד) אמר בכל אחת מהן "נאום בלעם בנו בעור, נאום שומע אמרי אל..." וההודעה הזאת היחה יותר ראויה בתחילה מאשר בסוף?

XX נסה לענות לטאלתו זו?

(2) מה ההבדל בין "הקדמה" זו למשל סליסי לבין הקדמה זו במטל הרביעי ומהי סבת ההבדל הזה?

ב. תגובותיו של בלעם לדברי בלק

XX (1) השוה

כ"פ ל"ח היכול אוכל דבר מאומה?

הדבר אשר יסים אלוהים בפי

אותו אדבר

כ"ג י"ב הלא את אשר יסים ה' בפי

אותו אסמור לדבר

כ"ג כ"ו הלא דברתי אליך לאמור

אותו אעשה

כל אשר ידבר ה'

כ"ד י"ג לא אוכל לעבור את פי ה'

לעשות טובה או רעה מלבי

אשר ידבר ה' אותו אדבר

X התוכל להסביר סיבת השינויים?

X (2) השוה:

דברי בלעם למלאכי בלק

אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב

דברי בלעם לבלק

הלא גם אל מלאכיו אשר שלח אלי דברתי לאמור

אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב

לא אוכל לעבור

את פי ה'

לעשות טובה או רעה מלבי

אשר ידבר ה' אותו אדבר

לעשות קסנה או גדולה

רש"י כ"ד י"ב ד"ה לעבור את פי ה' : כאן לא נאמר "אלוהי" כמו שנאמר בראשונה, לפי שידע שנבאש בקבה"ו ונסרד.

XX נסה להסביר גם סבת השינויים האחרים.

ג. כ"ד י"א ועתה ברח לך אל מקומך.

(1) ר' יוסף בכור שור: "ברח" לשון מהירות וקלות כמו (שיר השירים ח') "ברח דודי ודמה לך לצבי", "אמרתי כבוד אכבדך", שתחזור לארצך כבוד בכסף ובהב. ובמקנה, שאתן לך, אבל עתה יכול אתה לברוח במהירות, שלא חטא כלום, שלא אתן לך כלום.

(א) מה הפליאה בלשון טרצה ליישב?

X (ב) התוכל ליישב פליאתו בדרך אחרת?

(2) ר' נולף היידנהיים בפרוטו לבראשית "מפורש"

בר' כ"ז מ"ג ד"ה וקום ברח לך אל לבן אחי חרנה

... ונופל לשון "נוס" על סור אדם מן המקום מפני היזק הוה או מפני רודף ובה.

"נוס" נבדל מ"ברח", ש"ברחה" נופלת על סור האדם מאיזה מקום ואין רודף וזה

מדאגת היזק עתיד.

האם מתאימה הגדרת מלה "ברח" זו גם למקומנו?

ד. י"ד לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים.

רמב"ן ... והנכון בעיני, שיאמר לו: אגיד לך העצה אשר יעץ האלוהים שיעשה העם הזה לעמך באחרית הימים, מלטון (יטעיה י"ד) "זאת העצה היעוצה על כל הארץ"; (ירמיה מ"ט) "שמעו עצה ה' אשר יעץ על אדום" ואמר "איעצך", כי השומע עצה יקרא נועץ. והנבואה הזאת לימות המשיח היא, כי כל נבואותיו מוסיפות בעתידות: מתחילה אמר שהם חלק ה' ונחלתו, ובסנית הוסיף כבסם הארץ והרגם מלכים, ובשלישית ראה טבתם בארץ ופרו ורבו על הארץ והעמידם מלכינצח את אגג... ועתה בנבואה הזאת הרביעית יוסיף לראות ענין המשיח, ולכן הרחיק הענין מאד ואמר (כ"ד י"ז) "אראנו ולא עתה, אשורנו ולא קרוב" מה שלא אמר כן בנבואות

(בלק חס"ר)

- (1) מה הקסי בפסוקנו?
- (2) השוה דבריו לדברי הפרשנים שהובאו בגליון בלק חס"י (שאלות א, ב) לאיזו קבוצה מסתייך הרמב"ן?
- (3) הבא ראייה מלשון הכתובים (פסוקים מתוך ארבעה המסלים) "כי כל נבואותיו מסיפות בעתידות"?

ה. מתוך דברי המדרשים:

(1) תנחומא בלק א':

"וירא בלק" זה טאמר הכתוב (דברים ל"ב ד') "הצור חמים פעלו כי כל דרכיו משפט"; לא הניח הקב"ה לאומות העולם פתחון מה לבוא לומר טאחה רחפתנה ולא נחת לנו כמו שנחת לישראל בעולם. מה עשה הקב"ה? כשם שהעמיד מלכים, וזכמים ונביאים לישראל כך העמיד לעכו"ם, ונבדקו מלכיהם ונביאיהם וחכמיהם שלישראל עטמלכיהם ונביאיהם וחכמיהם של העכו"ם. העמיד שלמה מלך על כל הארץ וכן עשה גם לנבוכדנצר... זה בנה בית מקדש ואמר כמה רגנות ותנומות, וזה החריבו וחרף וגדף ואמר (יסעיה י"ד) "אעלה על במתי עב אדמה לעליון"; נתן לדוד עושר - לקח הבית לשמו. נתן להמן עושר - לקח אומה שלמה לטבחה. וכל גדולה שנשלו ישראל, אחת מוצא שנשלו עכו"ם. כיוצא בה: העמיד משה לישראל שהיה מדבר עמו כל זמן סירצה, העמיד להם בלעם, מדבר עמו כל זמן סירצה, ראה מה בין נביאי ישראל לנביאי עכו"ם! נביאי ישראל מזהירין את האומות על העברות וכן הוא אומר (*): "צופה לגויים נחתין" ונביאים שהעמיד מן האומות נוחנין פרצה לאבד את הכריות מן העולם הבא. ולא עוד אלא שכל הנביאים היו במידת הרחמים על ישראל ועל אומות העולם, סכן יסעיה אומר (פרק ט"ז י"א) "על כן מעי למואב ככנור יהמו". וכן יחזקאל אומר (כ"ז ב') "טא על צור קינה". ונביאי אומות העולם היו במידת אכזריות, סזה עמד לעקור הרמה שלמה חנם על לא ידע. לכן נכתבה פרשת בלעם להודיע, למה שלק הקב"ה רוח הקודש מאומות העולם, סזה עמד מהם וראה מה עשה!

(*) אין פסוק כזה. כאן נהפך סגנון פסוקים: יחזקאל (ג' י"ז) "צופה נחתין לבית ישראל" ואין מכאן ראייה לדבריו, אלא שה"צופה" הוא המזהיר, והפסוק מירמיהו (א' ה') "נביא לגויים נחתין" ולקח תחילת הפסוק משם וסופן מכאן.

(2) תנא דבי אליהו פרק ל"ח:

כיון שבאו נח ונניו לעולם, אמר לו הקב"ה לטם בן נח: "טט אוהבי! אלו היתה תורה בעשרת הדורות הראשונים, טאמר כבר והחבתי עולמי מפניהם? עכשו שנבראו כל העכו"ם, איך אם יקבלו תורתי עליהם, לך והתנבא להם".

והיה שם בן נח מתנבא לעכו"ם ארבע מאות שנה, ולא קבלו העכו"ם ממנו. מכאן נאילך התנבאו לעכו"ם אלימז החימני ובלדד הטוחי וצופר הנעמתי ואליהו בן ברכאל הבוזי, ואיוב מארץ עז, ובעור אבי בלעם ובלעם - והוא האחרון שבעולם.

ולא הניח הקב"ה דבר שלא גלה לבלעם, ומפני מה? מפני סגליו וידוע לפניו ית' טעחידים כל העכו"ם מכחישי התורה לומר לפניו ית' טמו ביום הדין: "רבונו של עולם! אלו נתת לנו נביא כמשה היינו מקבלים תורתך", לפיכך נתן להם הקב"ה את בלעם שהיה מעולה בחכמותו יותר ממשה...

... וראה מה כתוב אצל בלעם? (מיכה ו') "עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור". לא בא בלעם אצל בלק אלא לקלל את ישראל. צא ולמד מדבריו הראשונים שדבר בלעם בטענה שסיגר לו בלק לבלעם טלוחים: והיה לו לבלעם לומר לסלוחי בלק, שהוא אינו רוצה לקלל את ישראל והוא לא עשה כן, אלא טמח טמחה גדולה לקלל את ישראל יותר ממה שהיה בלק מבקש...

- (א) מהי המגמה האחת בשני מדרשים אלה!
- (ב) הסבר בדברי התנחומא: במה לקח דוד הבית לטמו? כיצד נתן בלעם פרצה לאבד הבריות מן העולם הבא (ולא רק את ישראל)?
- (ג) החוכל למצוא בתקנו (ובפסוקים הנידונים בגליון) רמז לדמיון בלעם למשה רבנו?
- (ד) מה רמז מצאו החכמים בפרשת בלק לכן טבלעם "טמח טמחה גדולה לקלל את ישראל"?